

Leven als strijd bij Knausgård

Karl Ove Knausgård, **Mijn strijd**. Zesdelige autobiografie, uit het Noors vertaald door Marianne Moolenaar.

Uitg. De Geus, Amsterdam, €, 26,50 per deel:

1. **Vader**, 2012, 445 pag., ISBN 9789044524529
2. **Liefde**, 2012, 602 pag., ISBN 9789044522044
3. **Zoon**, 2013, 443 pag., ISBN 9789044524994
4. **Nacht**, 2013, 477 pag., ISBN 9789044526578
5. **Schrijver**, 2014, 636 pag., ISBN 9789044532258
6. **Vrouw**, 2015, 1081 pag., ISBN 9789044532272

Angelique Rijlaarsdam

ZO'N DRIEDUIZEND PAGINA'S heeft hij ervoor nodig gehad: om zijn ervaring met het leven en zijn zoektocht naar een verhouding tot dit bestaan te beschrijven. *Mijn strijd* is de titel van deze literaire expeditie van de Noor Karl Ove Knausgård. De afgelopen jaren heeft hij de bestsellerlijsten in Noorwegen en omstreken gedomineerd met zijn zesdelige autobiografische romancyclus (in het Nederlands): *Vader*, *Liefde*, *Zoon*, *Nacht*, *Schrijver* en *Vrouw*. Knausgård – in eigen land berucht en zelfs door familieleden voor het gerecht gedaagd – spaart zichzelf allerminst in zijn verhaal, maar zijn

familie en naasten ook niet: iedereen komt voorbij met karakterschets, achtergrond en (on-)hebbelijkheden. *Mijn strijd* grijpt je bij de keel, leest als een trein en fascineert. Knausgård boeit in zijn beschrijving, beleving en worsteling met zijn existentie in het alledaagse – wanneer hij zichzelf als intellectueel terugvindt achter een kinderwagen compleet met pakken luiers – met op de achtergrond de vraag naar de waarde en inzet van literatuur.

Zijn werkwijze is uniek en hij schept hiermee een geheel eigen genre. Na een aantal mislukte pogingen tot schrijven besluit hij zijn eigen leven als inzet te nemen. De eerste zin van *Mijn strijd* zet de deur open naar deze wereld: 'Voor het hart is het leven simpel: het slaat zolang het kan.' Het is de eerste zin van *Vader* en daarmee gaat de reeks van start: maar zo simpel als dit klinkt, zo gecompliceerd is het dagelijks leven. Knausgård opent zijn geheugen en herinnering en stort dit allemaal ongefilterd uit op papier. Hij streeft naar volledige openheid en transparantie. In een interview in dagblad *Trouw* (18 januari 2016) zei hij hierover: 'Als ik schaamte voel bij het schrijven, dan weet ik dat het goed is.' Vernieuwend is de enorme gedetailleerdheid, de gesuggereerde één-op-één relatie tussen leven en werk, en de stroom van bewustzijn waarin hij schrijft, schijnbaar zonder enig oog voor de spanningsboog.

Hij poogt de literatuur boven alles te stellen, met zijn eigen leven als inzet, evenals dat van anderen om hem heen. Dat niet iedereen uit zijn omgeving hem dit in dank afneemt, blijkt in het laatste deel van zijn cyclus. Zijn stroom van herinneringen valt uiteen in verschillende verhalen: de dood van zijn vader (*Vader*), huwelijk en vaderschap (*Liefde*), jeugd (*Zoon*), overgang naar volwassenheid (*Nacht*), schrijverschap (*Schrijver*) en de relatie met zijn vrouw en het leven als schrijver (*Vrouw*).

Vader

Als kind van een – in zijn herinnering – tirannieke en dominante vader loopt Karl Ove

veel op zijn tenen in zijn jeugd. De sfeer in huis is afhankelijk van het humeur van zijn vader. Zijn moeder speelt hierin een ondergeschikte rol. De ouders scheiden als Karl Ove zestien is. Zijn vader drinkt; eerst ongemerkt, later openlijk en overdadig. Drinken doet de jonge Knausgård ook veel, waardoor sommige cruciale momenten in een roes van alcohol aan hem voorbij trekken. Indrukwekkend is de scène waarin hij met broer Yngve het huis van zijn oma opruimt na het overlijden van zijn vader. De enorme berg lege flessen, rottende kleren en vlekken trekt voorbij, gedetailleerd met veel gevoel beschreven, tot aan het merk schoonmaakmiddel toe. In deze alledaagse dingen trekt

de auteur zijn lezer mee, en dompelt onder in pijnlijke herinneringen, machteloosheid en keuzes die mensen maken met bijkomende gevolgen voor anderen.

Liefde

Liefde draait om Knausgård's relatie met Linda, zijn tweede vrouw, en de geboorte van en zorg voor hun drie kinderen. Hij worstelt met zijn schrijverschap, zijn verlangen naar succes en creatieve expressie. Hij wil schrijven, maar de alledaagsheid van het leven zit in de weg. In deze worsteling ontstaat het idee voor het *Mijn strijd*-experiment: 'Het idee was mijn leven zo dicht mogelijk op de huid te komen (...) Hoewel ik elke zin haatte, besloot ik ermee door te gaan, ik moest erdoorheen, het verhaal vertellen dat ik zo lang had geprobeerd te vertellen. (...) Ik moest alleen voldoende schijt hebben aan alles en het idee het hoogst verhevene te bereiken van me afzetten.' Knausgård beweegt zich moeizaam door het leven, hij haat het en verwondert zich tegelijk. Hij haat het sociale theater en verlangt tegelijkertijd erin op te gaan – wat hem niet lukt. Dit bepaalt zijn existentiële positie: om op te gaan in zijn omgeving moet hij zichzelf verloochenen, of hij bekijkt het leven van een afstandje als buitenstaander. Tussen deze verloochening en afstand speelt het dagelijks leven zich af. Hij analyseert en beschouwt het leven, en ervaart hoe moeilijk het is het daadwerkelijk te leven: 'Het dagelijks leven met zijn plichten en sleur was iets wat ik verdroeg, niet iets waarop ik me verheugde, niet iets wat me zin schonk of gelukkig maakte. (...) Dus het leven dat ik leidde, was niet dat van mezelf. Ik probeerde het tot het mijne te maken, dat was de strijd die ik voerde, want dat wilde ik immers, maar het mislukte, het verlangen naar iets anders holde alles wat ik deed volledig uit.'

Zoon

Van zijn obsessief strenge vader mag de jonge Karl Ove geen vriendjes mee naar huis nemen. Die maken het huis vies en zijn nieuwsgierig. Benauwend en beklemmend zijn de herinneringen aan zijn vader, een

geliefd leraar op school. Moeder is er wel, rustig en vriendelijk, maar biedt weinig tegenwicht aan haar man. De zekerheid niet goed genoeg te zijn en de angst om fouten te maken wortelen diep in de opgroeiende jongen. Altijd is er de angst voor de onredelijke woede van zijn vader. Zelf is hij niet geliefd bij zijn klasgenoten, zelfs onuitstaanbaar als betweter en gevoelige huilebalk, en daardoor regelmatig middelpunt van pesterijen. Maar echt buitengesloten wordt hij ook niet, daarvoor is de sociale cohesie in het Noorwegen van zijn jeugd te groot. Knausgård houdt zijn innerlijke ervaringen prachtig tegen het licht: na eindeloze voorbereidingen mag hij het meisje op wie hij verliefd is, kussen in het bos. 'Maar wat doe je daarna? Opnieuw kussen? Waar moet je het dan nog over hebben?' Hoe kan de werkelijkheid met je gedroomde liefde dan tegevallen in saaiheid en alledaagsheid. Op de achtergrond van zijn verhaal speelt de discussie over de beleving van zijn herinneringen en het waarheidsgehalte ervan – de inzet van de rechtszaak van familieleden. Prangende vraag is: in hoeverre speelt waarheid een rol in literatuur die probeert boven het alledaagse uit te stijgen? Hierover stelt hij: 'Het is nooit de waarheidsdrang die bepaalt of het geheugen een gebeurtenis correct weergeeft of niet. Dat is het eigenbelang. Het geheugen is pragmatisch, het is slinks en sluw, maar niet op en vijandige of gemene manier: integendeel, het doet alles om zijn gastheer te gerieven.'

Nacht

In het vierde deel staat de auteur op de drempel van volwassenheid. Hij droomt van groots en meeslepend leven, van liefde, seks en schrijverschap. Na zijn eindexamen trekt hij naar een afgelegen vissersdorpje in het noorden van Noorwegen om daar op het plaatselijke schooltje te gaan lesgeven en in zijn vrije uren te schrijven. De werkelijkheid valt tegen, net zo somber als zijn omgeving is zijn gemoed. In de winter wordt het nauwelijks licht en Knausgård sleept zich van werk naar huis. Daar wachten het lege papier en drank. Na een paar maanden komt

het schrijven op gang, bijna manisch, en tussendoor houdt hij de kinderen op school bezig. In de avonden fantaseert hij, bijna obsessief, over meisjes en seks. Ook de meisjes uit zijn klas en omgeving komen voorbij. Maar altijd is er de discrepantie tussen binnen- en buitenwereld: wanneer Karl Ove in een sociale situatie dichtklapt en verstart, overspoelen emoties en gedachten hem in zijn binnenwereld. Het lijkt alsof hij zelf in de binnenwereld gevangen zit, en zelden voet in de buitenwereld zet. De waarnemer neemt waar en participeert tot zijn eigen frustratie nauwelijks. Dit deel lijkt een overgangsfase van jeugd naar volwassenheid. Aan het einde van het jaar is bereikt wat hij zo verlangde: enige ervaring met schrijverschap en uiteindelijk ook met seks. De nacht lijkt voorbij.

Schrijver

Wederom ontbreken echt opzienbarende gebeurtenissen in dit deel: Karl Ove is verhuisd naar Bergen, waar hij een schrijfopleiding volgt. Hij oefent zich een ongeluk, terwijl zijn onzekerheid en twijfel groeien. In het donkere en regenachtige Bergen drinkt hij veel, trekt op met broer Yngve, soms met een vriendin, alleen nooit de ware, en snijdt zich met een scherf in het gezicht (dronken wanneer hij ontdekt dat zijn liefde voor Linda niet wederzijds is). Zo doorloopt hij zijn schrijf- en leesopleiding. In een instelling voor gehandicapten verdient hij wat bij. Hij beziet deze 'kreupele zielen' en benijdt hen om de vanzelfsprekendheid waarmee zij leven. Wanneer gaat er iets in zijn leven gebeuren, zo kan het toch niet blijven? De schrijver moet wachten en oefenen tot hij een roman kan schrijven; het ongeduld en verlangen voel je in zijn verhaal. Hij moet echter wachten tot zijn dertigste op zijn eerste publicatie – *Schrijver* is zijn terugblik op deze periode.

Vrouw

In dit laatste deel worstelt de auteur met zijn eigen gepubliceerde roman(s) en het effect op zijn omgeving. Zijn vrouw Linda heeft hem aangemoedigd om alles te beschrijven zoals het voor hem nodig is.

Met als gevolg dat anderen haar zien zoals hij haar ervaart én beschrijft: 'Waarom had ik dat geschreven? Omdat ik zo wanhopig was. Het was alsof ik in mezelf opgesloten zat, alleen met mijn frustratie, die zwarte aap, die op een gegeven moment gigantisch was, en het leek alsof er geen uitweg bestond. (...) een steeds grotere duisternis. Niet de existentiële duisternis, niet die van leven en dood, van verpletterend geluk of verpletterend verdriet, maar de kleine duisternis, de schaduw op de ziel, de eigen kleine hel van de kleine man, zo klein dat ze eigenlijk niet genoemd mocht worden, terwijl ze aan de andere kant alles overheerste.' Hij schrijft over zijn gezin met drie kinderen, en Linda, die meerdere keren opgenomen wordt vanwege haar manische depressie. Zoekend naar zin, schoonheid en waarheid, zet Knausgård zijn motivatie om te schrijven uiteen. Hiervoor moet alles wijken, maar de vraag naar de betrouwbaarheid van herinneringen blijft. Net als zijn worsteling met het leven: 'Ik lees en schrijf dus over het leven. Het enige wat ik er niet mee wil, is het leiden.' Beeldend is het stuk over hun zomerhuisje, dat hij naar Linda's wens heeft gekocht. Dit is niks voor hen, en dat blijkt. Het lukt niet zich om te tuin te bekommeren en deze droom te verwezenlijken. Elk jaar verwaarloost het meer, en hoe verwaarloosder het is, des te minder komen ze er. Hij schaamt zich: 'Als gezin waren we mislukt.' Rationeel weet hij dat dit niet zo is, maar 'het hart weerspreekt de hersenen. Daarom deed alles in het leven zo godsklere pijn.' Het ongemak spat ervan af als hij hun rottende uitwerpselen probeert te begraven zodat het huisje er netjes uitziet bij verkoop.

In dit deel staat een lang essay (400 pagina's) over Celans gedicht *Engführung* en Hitlers jeugd zoals beschreven in *Mein Kampf* (ook de titel van deze cyclus). Knausgård neemt de lezer mee in close reading van dit gedicht over het onzegbare van de dood. Dit is een verwarrende leeservaring in zijn autobiografie, als een studie naar het kwaad en de verhouding van ieder mens hiertoe. Hij vreesde ook altijd het kwaad in hemzelf, tijdens zijn

eigen dronkenschap, en het kwaad van zijn vader. Op de laatste bladzijde van zijn cyclus stelt hij dat hij gek is op zijn vrouw en kinderen, en dat hij zichzelf nooit zal vergeven waaraan hij ze in zijn schrijven heeft blootgesteld. Tot slot: '(...) rijden we naar ons huis, en die hele rit zal ik genieten, echt genieten, van het idee dat ik geen schrijver meer ben.' De exercitie is ten einde.

Tot slot

Knausgård's gedetailleerde verhaal zou in potentie ontzettend saai kunnen zijn. Toch weet hij je al die pagina's lang op het puntje van je stoel te houden en onder je huid te komen. Wat maakt zijn verhaal zo onweerstaanbaar? In zijn schrijven en waarnemen schuilt een grenzeloosheid en transparantie die bijna verslavend is. Karl Ove kan niet relativeren, altijd is er de angst voor anderen, hoe je te gedragen, en om als schrijver middelmatig te zijn. Enige luchtigheid in het leven is hem volslagen vreemd. Hij ziet dit bij anderen maar kan zich enige levenslust en plezier niet toe-eigenen. Tegelijker-

tijd brengt hij met zijn grote sensitiviteit nuance aan in het leven van alledag. Scherp beschrijft hij wat hij ziet, voelt en ervaart; zonder gêne. Expliciet stelt hij zijn existentie en kwetsbaarheid aan de orde, hoe zich te verhouden tot sociaal gedrag en liefde. Hij zoekt hierbij naar de zin van zijn leven en schrijven; de opdoemende leegte in zichzelf schroomt hij niet te onderzoeken. Met het openen van zijn innerlijk blijf je als lezer niet buiten schot. Wie Knausgård leest, wordt geconfronteerd met de eigen existentie, en de vraag hoe je hiertoe te verhouden – misschien wel wat literatuur wil bereiken? Zijn zoektocht is pijnlijk, gênant, irritant, saai, hilarisch en ongemakkelijk bij vlagen, maar o zo herkenbaar; en daarin schuilt de kracht en de schoonheid van *Mijn Strijd*. En voor wie de laatste regel van *Vrouw* zorgen baart: wees gerust. Knausgård heeft het niet bij deze reeks gelaten.

Angelique Rijlaarsdam is geestelijk verzorger bij Dijk en Duin, Parnassagroep; a.rijlaarsdam@parnassagroep.nl